

HIZKUNTZ OFIZIALKIDETASUNA

Borondatearen autonomia eta
euskara

ANDRES URRUTIA

Hizkuntzen erregimen juridikoa, orain arte bederen, iker-tua eta aztertua izan da, Espainiako Konstituzioaren barne, zuzenbide publikoaren ikuspegitik batipat, testu horrek hizkuntza batzuentzat aldarrikatu duen “ofizialtasun” delakoak berez zekarren esangura zehaztu nahian Zuzenbide espainiarrean hazpegi publikoa nabaria izan da, salbuespen jakin batzuekin, Konstituzioak ezarritako molde juridiko-linguistiko berriak arakatzekoan.

Eta honela izatea ere, hein handi batean, ezinbestekoa genuen, ikerlarien lehen helburua oso markaturik bait zegoen aspalditik: aurreko erregimenak ezarri zuen inposapen linguistikoaren aurrean, erregimen berriak bere barruan botere publikoentzat zer-nolako betebeharrak ekartzen zituen ahalik

eta zehatzen deskribatzea, azken finean horiexek bait dira, lehen maila batean behinik behin, hizkuntza “ofizial” berri horiek erabiltzera beharturik daudenak.

Honela, askotan, ahaztu baino, baztertu egin da zuzenbide pribatuan Konstituzioaren hedapenek sor ditzaketen ondorioen ikerkuntza. Ondorenez ere, zuzenbide-mota honen hainbat barne-printzipiok arauketa linguistiko berri honen arabera har ditzaketen moldeak aipatu ere ez dira egiten, azaletik eta gaingiroki ez bada.

Horrexegatik ere, badirudi bidezkoa eta eragingarria izan daitekeela, zuzenbide pribatuaren ikuspegi batetik abiatuta, euskarak Euskal Herriko Hegoaldean gozitzen (?) duen hizkuntz arauketari buruzko gogoeta batzuk egitea. Batez ere kontutan hartzen badugu eremu pribatuan dagoen “borondatearen autonomia” printzipioa eta alderdiek berezkoa duten beren buruak arautzeko ahalmena uztartu eta estekatu beharra dagoela Konstituzioak aldarrikaturiko gaztelera jakiteko obligazioarekin. Galderak metatzen zaizkigu arrapaladan: nola interpretatu obligazio hori Estatuarekiko harremanetatik kanpo? Kontrajarria izan al daiteke gaztelera jakiteko obligazio hori beste hizkuntza ofizialak (aplikazio-esparru mugatuak dituztenak) jakiteko “obligazio-eza”rekin? Edota noraino heltzen da harreman juridiko pribatuetan euskara (edo gaztelera “besteko” hizkuntza ofizialak) erabiltzeko eskubidea, edo apalago esateko, aukera soila, aurreko “obligazio hori” aintzakotzat hartuz gero?

Hauexek guztiok eta beste galdera asko ere planteatu daitezke, Konstituzioaren 3. artikulua zuzenbide pribatuaren ikuspegi batetik aztertu nahi izanez gero.

Honela egiteak, gainera, euskararen erregimen juridikoaren sakontzea ekar dezake, zuzenbide pribatuaren eremuan diren aurreko adibideak oso zehazturik bait datoz, gizarte eleanizdun (Belgika, Kanada) zein gizarte elebakar (Frantzia) ofizialetan. Aurrenekoetan jomuga bistan badago ere, alegia, hizkuntzen arteko oreka lortzea, bigarrenekoetan hizkuntza nagusiaren babesa bilatzen da arauketa hauexekin.¹

Nolanahi ere, gure eginkizun nagusia, lehen esan bezala, hauxe izango da: zuzenbide pribatuan alderdiek beren buruak “autoarautzeko” duten ahalmena, “borondatearen autonomia” gisa ezagun dena eta Espainiako Konstituzioak bere 3.1. artikuluan ezartzen duen “gaztelera” jakiteko beharra, nola uztartzen eta estekatzen diren azaltzea. Harreman juridiko pribatuetan edo are konkretuago, kontratu munduan, obligazio honen sentidua, edukina eta eragina izango dira, besteak beste, gure aztergaia.

“GAZTELERA JAKITEKO OBLIGAZIOA” ETA “BORONDATEAREN AUTONOMIA”

Gogora eta aldera dezagun hona, laburkiro bada ere, Espainiako Arau Nagusiaren hirugarren artikuluaeren lehenengo ahapaldia:

“El castellano es la lengua española oficial del Estado. Todos los españoles tienen el deber de conocerla y el derecho a usarla.”

Konstituzioaren formula oso adierazgarria da, bere horretatik ondorio batzuk atera ahal izateko. Dena den, esamolde hau interpretatzeko, doktrinak, nahitaez, Auzitegi Konstituzionalaren Epaigintzara igortzen gaitu, AKE 82/86, AKE 83/86 eta AKE 84/86 direlako sententzietara batez ere.²

Zirriborra dezagun, gure aldetik ere, honen esanahia:

1. *“El castellano es la lengua oficial del Estado”.*

Eta beraz Estatuarentzat derrigorrezkoa.³ Baina horretaz kanpo ere Estatuak burutzen dituen harreman juridiko pribatuen hizkuntza bakarra izan behar ote du gaztelera? Ezetz dirudi. Gaztelera estatuaren hizkuntza ofiziala izateak harreman pribatuetan ere bere eraginak sortu beharko dituela argi dago. Hala ere, ondorio horiek, lehen hurbilketa-prozesu batean, parametro bikoitza lukete:

– Legegintzan, hots, arau juridiko pribatuaren sorkuntzan eta eskuduntzen banaketarako erabilitako irizpidearen eredura (Konstituzioaren 149.1.6,7 eta 8. art.) gaztelera izango litzateke legegintza zibil, merkantil eta laboralaren lanabes nagusia, dagozkion salbuespenak ere kontutan hartuta, batez ere Foru Zuzenbidea eta Komunitate Autonomoek gai hauetan eduki ditzaketan eskuduntzak.

– Estatuak harreman juridiko pribatuetan parte hartzen duen neurrian, gaztelaren “ofizialtasuna”k badu bere ekarpena, gaztelaren presentzia ziurtatzen duelako Estatuaren lurralde osoan. Honek, hala ere, ez luke oztoporik izan behar gaztelaraz besteko hizkuntza ofiziala duten Komunitate Autonomoetan Estatuak batzaz zein besteaz baliatuz bere harreman pribatuak burutzeko duen ahalmenarako.

Orain arte esandakoak ez du ezabatzen, eta azaletik ukituko da gai hori hemen, Konstituzioak ordenamendu juridiko osora hedatzeko duen potentzialitatea. Konstituzioaren harrera, batez ere zuzenbide pribatuan, gaur egun, zerbait konsakratua dugu. “Derecho civil constitucional”⁴ deitu diote batzuk. Zernahigisaz, eta Kode Zibila eta bere Atariko Tituluaren arauen zereginari buruzko eztabaidak baztertuz, azken batean “konstituzionala” den osoaren harrerak ordenamendu juridikoan eta ondorioz, zuzenbide pribatuan ere, 3. artikulua testuaren edukinaren erakarpenerako oso eta bete suposatzen du.⁵

Areago, badirudi ere, Arau Nagusiaren 9. artikulua printzipio bera aldarrikatzen duela jarraiko hauxe baretzerakoan:

“9.1. Los ciudadanos y los poderes públicos están sujetos a la Constitución y al resto del ordenamiento jurídico”.

2. *“Todos los españoles tienen el deber de conocerla y el derecho a usarla”.*

– *“Todos los españoles”.*

Esprezamolde honek dudamudak sor ditzake bere edukinari buruz, testuak zehazten ez dituelako nortzuk diren “español” hauek. Badirudi ikuspegi orokor batetik honek baretuko litzatekeela nazionalitate espainola duten pertsona fisiko zein ju-

ridikoak, biak bait dira harreman juridikoen subjektugai. Bazterreko arazoa litzateke, ostera, pretzeptu honen indarra beren erresidentzia Espainian duten atzerritarrentzat. Honetan Konstituzioaren 13. artikulua eta, era berean, Kode Zibilaren 27. artikulua bidea emango lukete atzerritar hauexei 3. artikulua honen ondorioak aplikatzeko, artikulua hau kontratazio pribatuan aplikagarria den heinean bederen. Kode Zibilaren eskubideen aldarrikapenak berez ekarriko luke, ondorio gisa, obligazio hau, obligazio honek ekar ditzakeen esangurekin zehaztua.⁶

– *“Tienen el deber de conocerla”*.

Hona hemen arazo honen gakoa. Obligazio hau dela eta, amaigabeko autuak zabaldu dira doktrinan.⁷ Baina eztabaida doktrinalen gaindi, Auzitegi Konstituzionalak honen kontzeptua garatu du, txanponaren beste aldea erakutsiz, alegia, “obligazio” honetatik ateratzen den presuntzioa, espainol gutziek gaztelera jakiten dutelakoa.

Gauzak honela eta dedukzio presuntibo hau kritikatu izan bada ere,⁸ ezinbestekoa dugu gure egitekoan presuntzio horren nondik norakoa ikertzea, bere jokoa harreman juridiko pribatuetan argitu nahi izanez gero.

Honetan ere, eta iritziak iritzi, presuntzio hau “iuris tantum” dela ezin aitzi.⁹ “Iuris tantum” eta beraz, kontrako frogak onartzen dituen, bere haustura lortzeko. Haustura hori, dena den, “probatio diabolica” bihurtzen da, gaztelararen ezagutzarik eza galdatzen duenarentzat, bistakoa izanik, beste aldetik ere, pertsona (fisikoa zein juridikoa) honen hizkuntz ezaguera mailak oso desberdinak izan daitezkeela.

Honek ez du inola ere esan nahi, edo behintzat irudi hori ez genuke eman nahi, Espainiako Konstituzionaren “efektibitate” (honela, kaxotxen artean) harreman juridiko pribatuetan hizkuntz presuntzio “iuris tantum” batean agortzen denik, gaztelararen alde. Aitzitik, badirudi bestelako loturak ere ekartzen dituela honek, batez ere doktrinak azaldu dituen “balore konstituzional” direlakoan aldetik.¹⁰

Obligazio honek, bestalde ere, gainerako zehaztapenak eskatzen ditu. Izan ere, gaztelaraz aldarrikatzen den obligazio

hori ez da aldarrikatzen, era berean, gazteleraz aparteko beste hizkuntza ofizialez. Eta egia esan, arazo hau jadanik planteatuta dago Galego Hizkuntzaren Normalkuntza Legean, bertan ezarri bait zen “galegoa” jakiteko obligazioa. Auzitegi Konstituzionalak horren gainean ebatzia eman eta zer esanik ez, kontrakoa izan zen.¹¹

– “*Y el derecho a usarla*”.

Ez dio espresamolde honek gauza larregirik gehitzen esandakoari eta parekotasunak bilatu nahi izanez gero, “beste” hizkuntza ofizialentzat dagozkien Komunitate Autonomoetan arauturiko eskubideekin bat dator, etorri ere, hauxe. Dena den eta “ofiziala” den aldetik, *desideratum* bat besterik ez litzateke izango honako hau gaztelerarentzat. Harreman juridiko pribatuetan erabiltzeko eskubidea gaztelerarentzat ez ezik beste edozein hizkuntzarentzat ere hortxe dago, lege xedapenek markaturik salbuespenekin, geroxeago ikusiko dugunez.

“BORONDATEAREN AUTONOMIA” ETA HIZKUNTZA

Zuzenbide pribatuan, arestian idatzi denez, pertsonen bere pribatutasuna “autoarautzeko” ahalmena dute, “borondatearen autonomia” delakoaren bidez. Ez du honek arau juridikoen iturburua izateko mailarik haina baina bai ordea, alderdien arteko eragin behargile duen zerbait gauzatzeko. Kode Zibilean, bestalde ere, ezin hobeto esanda dago:

“Art. 1258.- Los contratos se perfeccionan por el mero consentimiento, y desde entonces obligan, no sólo al cumplimiento de lo expresamente pactado, sino también a todas las consecuencias que, según su naturaleza, sean conformes a la buena fe, al uso y a la ley.”

Kontratua ez da, hortaz, legea baina bai, ostera, haren indarra eduki dezake bi kontratugilerentzat.

Hauxe berau, bere azken muturreraino eramana, liberalismoaren ezaugarria bihurtu zen joan zen mendean, zuzenbide

pribatuaren kodegintza-p rozesua gori-gori zegoenean, “borondatearen autonomia” zuzenbide pribatuaren oinarritzat¹² har-tzeraino. Harez geroko bilakaerak erakarri du printzipio honen mugaketa eta berrorientazioa, bere efikazia sozialaren inguruan. Honela XX. gizaldiak ezagutu duen hainbat prozesu konstituziogilek murriztu dute printzipio hau bere absolututasuna estatu-interbentzio teknikarekin gutxituz.¹³

Ez da berria, horratio, printzipio honen esparruaren harresiak finkatzea. Espainiako Kode Zibilak berak ezarri zuen, duela ehun urte, bere 1.255. artikuluan, honako hau:

“Art. 1255.- Los contratantes pueden establecer los pactos, cláusulas y condiciones que tengan por convenientes, siempre que no sean contrarios a las leyes, a la moral, ni al orden público.”

Hala ere, hau ikusita eta Kode Zibilaren irakurketa egin eta gero, galdera segituan datorrigu mihigainera: Espainiako Konstituzioaren hirugarren artikulua ezarritako “obligazio” horrek alderdiek beren harreman juridiko pribatuak antolatzeko orduan muga bereziren bat suposatzen ote du?

Ez dirudi Konstituzioaren hirugarren artikulua pertsona pribatuek duten “autoeratzeko” ahalmenaren oztopotzat har daitekeenik. Kode Zibilaren 1255. artikulua ahalmen horre n mugak hiru oinarritan kokatzen du: legea, morala eta ordena publikoa. Horietariko bat ere ez dirudi aplikagarria izan dakiokeenik gaztelera jakiteko obligazioari. Legeak eta morala edo orden publikoaren kontzeptuek ez dute inposatzen gaztelararen erabilera harreman juridiko pribatuetan. Horrela bada, eta aurrekoa esan eta gero, horren ondorioa begi bistakoa dugu, hau da, harreman juridiko pribatuetan borondatearen autonomia ez dela agertzen, Espainiako Konstituzioaren hirugarren artikuluari dagokionez bederen, mugatuta edo oztopatuta. Ondorio hau, dena den, matizatu beharra dago, irakurleak segituan igarriko duenez.

Eta jakina denez, borondatearen autonomia hiru alorretan adierazten da zuzenbide pribatuan: ondarean, eskubide subjektiboan eta negozio juridikoan.¹⁴ Hemen negozio juridikoaz ar-

ituko gara nagusiki, erakunde juridiko honek bidea emango digulako, bere eraketan sortzen den borondateen jokoaren bitartez, Auzitegi Konstituzionalak Konstituzioaren 3.1. artikulua interpretatzerakoan jarri duen espainolek orok gaztelera dakiten presuntzio hori zehazteko.

Borondatearen autonomia, zuzenbide espainiarrean eta negozio juridikoari dagokionez, forma-askatasunaren bitartez adierazten da (Kode Zibilaren 11. art. eta Merkatal Kodearen 51. art.). Forma-askatasun hau eta hizkuntz askatasuna heretik loturik daude harreman juridiko pribatuan.¹⁵

Eta egia bada hizkuntz askatasun hori etenda gelditzen dela negoziarako eskaturiko forma dokumentu publikoa denean, ez da dudazkoa ere, zuzenbide espainiarrean formaren eskakizuna, “ad solemnitatem” baino “ad probationem” dela.¹⁶ Honek ekartzen du, ezbairik gabe, gaztelera ez den hizkuntza batez buruturiko harreman juridiko pribatuaren balio osoa. Kode Zibilak eta Merkatal Kodeak ez zuten hizkuntz irizpide finkorik ezarri, era esanbidezko batean behinik behin, funtsean gaztelerearen nagusitasuna egon arren.

Beraz, forma-askatasun eta hizkuntz askatasunaren marko honetan inposatzen da Espainiako Konstituzioaren 3.1. artikuluari Auzitegi Konstituzionalak ematen dion interpretazioaren eraginari buruzko gogoeta egitea. Eta ahalegin horretan erabilgarria izan dakiguke “hizkuntz arriskua”ren kontzeptua.¹⁷ “Arriskua”ren doktrina zerbait ezaguna da zuzenbide espainiarrean, batez ere, salerosketa erakundeetan, saldutakoaren arriskua noiz igarotzen den saltzailearengandik eroslearengana zehazteko. Hizkuntz arriskuaren eraikuntza antzekoa izan daiteke, germaniar zuzenbidean finkatu bait da, hain zuzen ere, alderdien arteko kontratuen hizkuntz ikuspegiak zer-nolako jokia eman dezakeen garatzeko. Bere kedapena, batez ere, lan-zuzenbidetik etorri zaigu, bi alderdien arteko desoreka linguistikoak (etorkinen aleman-hizkuntzaren eza-guerarik eza) lan-kontratua sinatzerakoan ekar ditzakeen ondorio eta erantzukizunak alderdi bakoitzari leporatzeko ordurako erabili bait du kontzeptu hau Jurisprudentzia Germaniarak.

Era berean, kontratua sortzen duen borondateen jokoak hiru urrats desberdinetan garatzen da: formazio edo eraketa-unea, perfekzio edo burutze-unea eta kontratuaren betetzea. Hiruotako gorabeherak zaizkigu interesgarri oraingo honetan, aurretik azaldutako kontzeptuak berauetan nola mugitzen diren deskribatzeko.

KONTRATUAREN FORMAZIO EDO ERAKETA ETA BURUTZE-UNEAK

Dakigunez, formazio edo eraketa honek inplikatzen du, nahitaez, bi alderdien adostasuna, era askotan taxutua. Beharrezkoa da, alabaina, ikuspegi linguistikoko batetik gaiari heltzeko, harreman juridiko singular edo berezien eta harreman juridiko masiboen arteko desberdintasuna nabarmentzea. Biotan ondorio desberdinak sortzen bait ditu Konstituzioaren 3.1. artikulua eta azken honi Auzitegi Konstituzionalak ematen dion interpretazioak.

Harreman juridiko pribatu eta singularretan, hizkuntz-askatasuna dela eta, oferta-egileak Espainia osoan egin dezake bere oferta edozein hizkuntzaz eta noski, "hizkuntza ofizialez"¹⁸ ere, era honetan hizkuntz arriskua ez duela bere gain hartzen, hori igarotzen bait da onartzaile posiblearengana, azken honek edukiko lukeela oferta honen edukina ezagutzeko betebeharra, horretarako beharrezkoak diren itzulpenak eginez, oferta horretan interesaturik balego behinik behin.

Haatik, bestelako jokoak gauzatuko litzateke erantzunaren aldetik. Honen ihardespena erdaraz eginez gero, oferta-egilea behartuta egongo litzateke, erantzuna gazteleraz etorri geroz, datorren hizkuntzan onartzera, eskaintza-egilea espainola baldin bada, honi bete-betean aplikatzen bait zaio erdaradakien presuntzioa.

Presuntzio apurtuezina ez da horratio honako hau. Lehen azaldurikoaren arabera, posiblea da berau apurtzea gazteleraren ezaguerarik eza frogatuz gero. Dena den, "probatio diabolica" bihur daiteke hau hizkuntz ezagueraren maila oso des-

berdina izan daitekeelako, presuntzio horren kontrako froga erabat gaitza eginez.

Eman diezaiogun buelta argumentu honi. Iruntzitara ibiliz gero, euskaldunak, erdaraz formulaturiko oferta euskaraz jasoteko itzulpen gastuak ordaintzeaz gainera, bere erantzuna erdaraz botatzera beharturik legoke, besteak (eskaintza-egileak) euskara jakiteko obligazioa ez duelako.¹⁹

Beraz desoreka nabaria dago, hizkuntzaren aldetik, eta kontu honetan larregi sakontzeke, ondorio hauexen mataza korapila bait daiteke, zuzenbide zibil zein merkatal arloan ofertaren eta onarpenaren arteko jokabidean. Areagotu ere egin daiteke autu hau, bitartean ordezkapenaren jokoak kokatzen badugu. Ordezkarik euskaldunak erdaldun ordezkatuaren izenean kontratua euskaraz burutzen badu, zer gertatzen da? Badirudi ordezkapenaren jokoan ordezkatuak ordezkatzailaren jokabide linguistikoak bete egin beharko lituzkeela.

Gauza jakina da, bestalde ere, euskararen erabilera alderdi bakoitzak erabiltzeko gogoan edo areago, gizarte honek eskaintzen dituen aukerabideetan oinarritzen dela. Eta izan ere, urrunak ditugu oraindik orain mundu hauek euskararentzako. Banaka batzuk izango dira euskaraz burutzen diren kontratu pribatuak. Honek ez du, hala ere, ukatzen harreman singular hauetan euskarak duen edo eduki dezakeen lekua, beti ere honetan merkatuak jokatzen duen zeregina ahaztu gabe. Euskararen moduko hizkuntza minoritarioen erabilera txikiak erabat eta zeharo mugatzen du mintzaira honen garapen ekonomikoa eta ondorenez, bere erabilera kontratazio pribatuan²⁰

Oso bestelakoa litzateke, ildo beretik joanda ere, merkatuan masiboki gertatzen diren harreman pribatuetako hizkuntz ikuspegia.

Zaila da benetan kontsumoaren munduari nolabait heletzea, eta are zailagoa, noski, ikuspegi juridiko-linguistiko batetik. Baina nabarmenki erakusten dena zera da: kontratu hauetan alderdi batek besteari bere baldintzak inposatzen dizkiola, beste alderdiari lehendabizikoak inposaturikoa onartu besterik ez zaiola gelditzen. Hortik dator “atxekimenduzko kontratuen” deitura eta hortik dator, etorri ere, kontsumoa

fenomeno masiboa dugun aldetik, Estatuak fenomeno honetan parte hartu beharra, alderdien arteko desoreka hori nolabait konpentsatu nahian.

Konstituzioaren aginduz (51. art.) eta Auzitegi Konstituzionalak ezarritako jurisprudentziaren arabera kontsumitzailearen babesa zuzenbide pribatuaren barnekoa ez ezik, zuzenbide publikoarena ere bada, arlo honetan ematen diren arau inperatiboak betez.²¹

Baina babes hori nola konkretatzen den zehazterakoan, hizkuntza dela eta, “Ley general del consumo” delakoaren laugarren kapituluan esaten zaigunak bere eremutik erreglamentuen mundura igortzen gaituela esan behar (13.2. art.). Hauexen barnean amaigabeko zerrenda osa daiteke, produktuz produktu, gazteleraren erabilera, adiera desberdinekin babesten dutela hauexek, eskuarki beste hizkuntza ofizialak ere onartu arren.²²

Honek guztionek, alabaina, lehenengo puntura ekartzen gaitu berriro ere. Izan ere, honelako harremanetan, hots, merkatuan alderdi batek besteari bere baldintzak (“baldintza o rokorrak”) inposatzen dizkionetan, gerta al daiteke ere alderdi inposatzaile honen hizkuntza ere inposatzea?

Honetan Europako sistema nagusiak²³ bat datoz, bere baldintzak inposatzen dituen alderdiak besteari baldintza horiek eta beren edukina era ulergarri batez (eta beraz hizkuntza ulergarri batez) adierazi eta ulertarazi behar dizkiola onartzen dutenean.

Are gehiago, autoreak, nahiz eta Espainiako zuzenbidea hizkuntzari buruzko aipamen zuzenik ez egon, berehalakoan konturatzen dira ahalegin honek lotura barnekoa duela hizkuntzarekin. Honela, eta baldintza inposatzailea euskara erabiltzen badu erdararen disposapenerako beharra argi dago, kontsumitzaile espainol horrek produktu edo baldintzen edukina gazteleraz jasotzeko eskubidea edukiko bait du Espainiako lurralde osoan. Merkatuak eta gazteleraren hiztun-kopuruak egingo dute enparaua.

Era ez berean, baldintza inposatzailearen erdal erabilelaren aurrean, kontsumitzaile euskalduna larrugorritan dugu. Batetik

gazteleraz jaurtikitako mezua (baldintza orokorra) Auzitegi Konstituzionalaren arabera guztiz baliagarri gertatzen zaiolako espainol nazionalitate duna den hartzaile potentzial horri, gaztelera mezuagueraren suposatzen bait zaio, kontrako frogak gaitza bitartean ez badago. Bere produktuak edo zerbitzuak eskaintzen dituenak euskara aintzakotzat hartzen ez badu, euskaraz kontsumitu edo kontratatu nahi duen euskaldun horrek ezereztatuak ikusiko ditu bere hizkuntz eskubideak.

Honen aurka, ordea, lehen azalduriko zuzenbide konparatuzko irtenbideak daude, beti ere, lehen esan legez, kontsumitzailearen hizkuntza helburutzat hartzen dutenak. Kontsumitzaile euskaldunaren kontura litzateke beraz, bere gaztelera ~~erako~~ *jakituria*-eza, neurri berean ere kontratu posible horren “arriku linguistikoa” (adibidez, klausulak ondo ez ulertzearen ondorio okerrak) bereganatzen duela.

Dena den, eztabaidagarria izango litzateke hemen, gaztelera ezaguera honek nola estekatu eta lotu Kode Zibilararen 1288. artikuluekin, non era esanbidezko batez haxe esaten zaigun:

“La interpretación de las cláusulas oscuras de un contrato no deberá favorecer a la parte que hubiese ocasionado su oscuridad”.

Hemen ere zer gertatuko da? Ez ote da interpretatuko euskararen erabilera “iluntasun” horren sortzaile gisa eta ez ordea, gaztelera erabilera “iluntasun” berberaren kausa modura? Geroak esango du.

Baina hauetaz aparte ere, hurrengo puntura igaro orduko, bi egoera berezi aintzakotzat hartzeari beharrezkoa deritzagu.

– Lehena zera litzateke, kontratazio mailan eta berrondatearen adierazpena izan daitekeen neurrian, ixilak duen indarra. Orain arte adierazpen esanbidezkoarekin jokatu badugu, sasoi dugu, oso bestelakoa bada ere, ixilari buruz iharduteko, beraren bidez burutu bait daiteke ere harreman juridikoa. Honela planteatu daitekeen autua zera da: hizkuntza batez egindako eskaintza baten aurrean, ixila, zuzenbidearentzat jokaera eragingarria den kasuetan, badirudi alderdiak proposaturiko hizkuntzaren onarpena suposatzen duela, beti ere kasuan ka-

suko ingurumari konketuak direla medio, salbuespenak ere gerta bait daitezke.²⁴

– Bigarrena, ordea, zuzenbide publikoaren eta pribatuaren arterko kokagune mistoan idoroko genuke. Iharduteko abiapuntua hauxe da: zer gertatzen da administrazio publikoak burutzen dituen kontratu pribatuetan? Konstituzioaren 3.1. artikulua “Estado”²⁵ esaten du eta beti ere gaztelaren erabilera hobesten du. Egia esan, argi dago eta Auzitegi Konstituzionalak horrela onartu du jadanik, Administrazio Publikoaren erakunde guztiek kontratu hauek erdaraz besteko hizkuntzetan buru ditzaketela,²⁶ hizkuntza horiek ofizialak diren lurraldeetan behintzat. Arazoa honetan legoke: lurralde e remu horietatik kanpo partikular batek egindako euskarazko eskaintzari Administrazio Publiko horrek euskaraz ihardetsi ez ezik, kontratua ere euskaraz burutu dezakeen ala ez, zenbait kasutako dokumentu publikoaren ukanbeharretan sakontzeke. Erantzuna baiezkoa izan daitekeela dirudi, praktikan zaila gertatu arren.

Baina kontua ere buelta daiteke honetara: Administrazio Publikoak erdaraz egindako oferta baten aurrean ia euskaldun hiritarrak euskaraz ihardesteko eskubidea duen, euskara ofiziala den lurraldetatik kanpo. Administrazio Publikoak euskara jakiteko obligazioa ote du euskara ofiziala den lurraldetatik kanpo? Badirudi ezetz, kasu honetan bete-betean jokatzen bait du hizkuntz ofizialkidetasunaren arau lurraldetarrak.

Baina orain arteko azterketan kontratuaren formazioari buruz ihardun badugu, garaia da kontratuaren bigarren fasera, hots, perfekzio-unera igartzeko.

Espainiako Kode Zibilaren 1258. artikulua testuak honela dio:

“Los contratos se perfeccionan por el mero consentimiento y desde entonces obligan, no sólo al cumplimiento de lo expresamente pactado, sino también a todas las consecuencias que, según su naturaleza sean conformes a la buena fe, al uso y a la ley.”

Behin alderdien borondateen adostasuna sortu eta gero, kontratuari bere forma eman behar zaio.

Badira zuzenbide konparatua forma mota alderdien arteko itunpean jartzen duten zuzenbide zibilak. Espainiako sisteman, borondateen adostasuna lortuz geroz, esan legez, formaren moldea dator, eta moldaketa honetan formak idatzia izan behar du, zenbait kasutan izan ezik (1279. art.). Era berean Kode Zibilaren 1280. artikulua ezartzen du dokumentu publikoaren beharra.

Hala ere dokumentu publikoaren eskakizuna beti ulertua izan da, lehen esan bezala, Auzitegi Gorenaren Jurisprudenzia-aren aldetik, “ad probationem” eta ez, aldiz, “ad solemnitatem”. Negozio juridikoa baliozkoa eta ondorio guztien sortzailea izango da bi alderdien adostasuna lortuz gero, batzuetan dokumentu publikoa edo beste eskakizunen bat galdatu arren.²⁷

Idatzizko forma pribatua beraz, aurreko kontuak aplikagarriak badira, dokumentu pribatutik publikora igarotzerakoan hizkuntz ofizialkidetasun eremu lurraldeetan gaude.

Bi kasuetan, dena den, alderdiek aukera desberdinak dituzte formalizatzerakoan:

- Gazteleraz burutzea.
- Euskaraz burutzea (dokumentu publikoa beharrezkoa bada, euskara ofiziala den lurraldeetan soilik).
- Bi hizkuntzetan burutzea.

Lehendabiziko biotan planteatzen diren kontuak interpretazioarenak dira. Gazteleraz formalizaturikoak interpretazio-arazo arruntak edukiko ditu gehienetan, euskaraz burututakoak ziur asko Epaitegiaren aldetik erdarazko itzulpena eskatuko duela.

Autua oso desberdina bihurtzen zaigu aurreneko hirugarren kasua aztertzerakoan. Euskarari buruzko arauik ezean, katalanari buruz egindako irizpideak hortxe daude, beraetan interpretazio-kontuetako zenbait kasutan katalanaren lehenetsuna ezartzen delarik.²⁸

Egia esan, hemen bere kokagune edo kabialekua edukiko lukete Nazioarteko Zuzenbide Pribatutik ekarritako hainbat

teknikek, nazioarteko kontratueta hizkuntzari buruz erabiltzen diren gakoak bertan ere, neurri batean behintzat, aplikagarri izan daitezkeelako.²⁹ Alderdiak bi hizkuntzen arteko parekotasuna edo baten lehentasuna ezartzeko aukera itun dezakete, beti ere, Espainiako froga sisteman, Epailearen esku librean gelditzen dela azken hitza.³⁰

KONTRATUAREN BETETZEA

Buruketa gertatu eta gero, bada oraindik ere, kontratuari gerta dakioken beste zer bat, hau da, kontratuaren betetzean, prestazioak denbora batez jarraian emateko beharra. Horrelakoetan gerta daiteke hasieran hitzarmendutako hizkuntza, prestazioak gauzatu ahala, aldatzeko aukera edo gogoia sortzea, alderdi baten aldetik. Hemen ere sinatutako akordia bete beharko litzateke eta “kontratuaren hizkuntza” finkatu eta gero, ez dugu uste berau alda daitekeenik, alderdi baten borondate hutsaren eragin bakarraz bederen.

Zernahi gisaz, badago beste kasu bat arazo hauetan: zer gertatzen da hizkuntz aukeraketa egin ez denetan? Adibide gisa, zer gertatuko litzateke oferta-egileari oferta onartzen diona erabateko onarpena egiten badio, hizkuntza eta guzti? Hemen badirudi onarpenak baldintzatuko lukeela kontratuaren hizkuntz ikuspegia, kasuan kasuko elementuak kontutan hartu beharrekoak liratekeela.

Aurretiazko ezaugarriok, nahitaez, zuzenbide pribatuzko harremanetan Konstituzioaren 3.1. artikulua sor ditzakeen desorekak deskribatzeko baliagarriak iruditzen zaizkigu. Alabaina argi dago desoreka hori dela eta galdera berri bat datorkigula: berdintasun printzipioaren kontrakoa ote da hau? Aztergaiari planteamentua hementxetik letorke: euskara erabiltzea, borondatearen autonomiaren babespean, gaztelerez jakiteko obligazio horren kontra joan daiteke zenbait kasutan. Euskaldun guztiek erdara ez dakitelako frogatu beharra hartzen dute beren gain, honela harreman pribatuetako hizkuntz arriskuak ere berenganatzen dituztelarik. Erdaldun hutsek,

ordea, bat ere ez, gaztelera ez diren beste hizkuntza ofizialen erabilerarekiko.

Espainiako Konstituzioaren 14. artikulua, arrazoi ezagunak direla medio, hizkuntzarengatiko diskriminazioa ez zuen kontutan hartu.³¹ Halare, Auzitegi Konstituzionalaren arabera, Konstituzioaren 3.1. artikulua ez du suposatzen inolako diskriminaziorik, gaztelera omen delako “Estatu” espainolaren hizkuntza amankomuna eta estatus berezia duena.³²

Beraz, badirudi harreman publikoetatik harreman pribatuetara salto egiterakoan (saltorik baldin badago) Konstituzioaren 3.1. artikulua ez lukeela suposatuko inolako diskriminaziorik, presuntzio desorekatzaile hori diskriminatzailea ez delako Auzitegi Konstituzionalaren ustez.

Zer esan, ordea, borondatearen autonomiaren menpean itundutako bi alderdien arteko euskararen erabilera hutsaz, gaztelaren erabileraren bitartez, alderdi batek hausten edo hautsi nahi duen kasuetan? Kontratu haustura bat al dago? Eta horrela balitz ere, kontratu-haustura honek bere babesa edukiko luke Konstituzioaren 3.1. artikuluan?

Argi dago, egon ere, Konstituzioaren 3.1. artikulua honek gaztelari “plus” bat areagotzen diola³³ eta hizkuntzaren erabileraren aldetik, borondatearen autonomia suposatzen duen askatasuna nolabait mugatzen duela. Batetik eta kontratu idatzi zein ahozkoetan Espainiako lurralde osoan oferta eta onarpena euskaraz egiteko eskubide teorikoari gaztelaren erabilera babesten duen presuntzioa ezartzen dio eta bestetik presuntzio horren kontrako frogaren zama eta “hizkuntz arriskua” gaztelera erabiltzen ez duen alderdiaren kontura gelditzen da.

“MEDITACIONEAC GEI EZ PREMIATSUENEN GAINEAN”

Izenburu ezin aproposagoa aurkitu zuen Iparraldeko Martin Duhalde idazleak XIX. mendeko hasieran bere liburua izendatzeko eta berorrek atxakia ederra ematen digu guri ere, tit-

ulu ia berberaz,³⁴ gure azken gogoetak papereratzeko. Hauexek lirateke:

- Espainiako Konstituzioak bere Hirugarren artikuluan ezartzen duen “gaztelera jakiteko obligazioa” harreman juridiko pribatuetara ere hedatzen da (ordenamentu juridikoaren batasunaren barne) eta beraz, harreman pribatuetan ere badirudi espainiar guztiei suposatzen zaiela gaztelaren eza-guera.

- Ezaguera hori Auzitegi Konstituzionalak presuntzio baten bidez gauzatzen du. Eta “iuris tantum” izanik presuntzio hori, kontrako froga onartzen duen presuntzioa dugu, aurkako froga hori interesatuari gaitz eta zail samarra gerta dakioketarik. Ondorenez, gaztelera jasotzen duen mezua, kontratuaren formazioan baliagarri izan daitekeena, kontrako frogarik ezean, bere horretan hartu beharko du euskaldun hiritarrak, oferta zein onarpen horren “arriku linguistikoa”ren ekarpen guztiak (onak eta txarrak) nozitzuz.

- Desberdin beharra dago harreman juridiko pribatuetan kontratazio singularra edo masiboa, biotan elementu diferentek jokatzeko bait dute. Bigarrenetan, gainera, merkatu mekanismoetan Estatuak ere parte hartzen du, alderdien arteko desoreka apurtu nahian. Hala eta guztiz ere, Espainiako sisteman gaztelaren aldeko legeria berezia egon ez arren, gaztelera jakiten delako presuntzio horrek, gure ustez, beste desoreka berri bat suposatzen du.

- Badirudi ere gaztelera jakiteko obligazioak ez duela berdintasunaren printzipioa apurtzen, Auzitegi Konstituzionalak emandako ebazpenen arabera. Argi dago, halare, obligazio horrek harreman pribatuetan ere gaztelaren eta beste hizkuntza ofizialen arteko asimetria gehitzen duela, erraz antze-man daitekeenez.

1. Zuzenbide konparatzeko irtenbideak ikus daitezke, besteak beste in BRAZEAU, Jacques: "Typologie sur l'emploi des langues dans l'enterprise privée" in "Linguistic Minorities and interventions. Towards a Typology", C. I. R. B., Les Presses de l'Université Laval, Québec, 1978, 259 or. eta hur. Era berean Belgikan, CARBONNEAU, Thomas E.: "Linguistic Legislation and Transnational Commercial Activity: France & Belgium" in *The American Journal Of Law*, 29 Lib., 1981, 393 or. eta hur. Frantziar, berriz, DELAPORTE, Vincent: "La loi relative a l'emploi de la langue française" in *Revue Critique de droit international privé*, Paris, 1976, 17 or. eta hur. Lege-testu honetan hauxe esaten da: "Art. 1er.- Dans la designation, l'offre, la présentation, la publicité écrite ou parlée, (...) d'un bien ou d'un service, (...) l'emploi de la langue française est obligatoire".

Abidide gehiago ere aurki daitezke in Joseph G. TURKIDATZITAKO bi lanotan: "Introduction au droit linguistique" in "Langue et Droit", "Institut international de droit linguistique compare", Wilson & Lafleur Ltee., Montréal, 1989, 61 or. eta hur. eta autore beraren emaitza berriago dena, "Le droit linguistique et les droits linguistiques", Les Cahiers de Droit, 31 Lib., 2 zk., 1990eko ekaina, 641-650 or.

2. Hiru Epaiketa hauek (Auzitegi Konstituzionalaren Epaiketak: 82, 83 eta 84/1986 ekainaren 26koak) taxutu dute sakonean eta dudarik gabe, Auzitegi Konstituzionalak Konstituzioak ezarritako molde linguistikoari buruzko sortu duen doktrina. Moldaketa honen aldarreak, neurri handi batean, Epaiketa hauen edukinetik atera ditu doktrinak. Bestela ere ezin izan, berauetan planteatu bait ziren gazteleraz besteko hiruzkuntza nagusien ofizialtasuna osatzen zuten legeei buruzko errekutsoak (gerokoan etorriko bait litza-teke Balear Irletan katalanaren legeari buruzkoa. AKE 123/1988 ekainaren 23koa).

3. AKE 82/1986 ekainaren 26koa, 2. o.j.: "Segundo.- Hemos visto que, según el número 1 del artículo 3 de la Constitución, el castellano es la lengua española oficial del Estado, y entendiéndose obviamente aquí por 'estado' el conjunto de los poderes públicos españoles, con inclusión de los autónomos y locales, resulta que el castellano es lengua oficial de todos los poderes públicos y en todo el territorio español".

Honela jarraitzen du AKE 82/1986, ekainaren 26koa: "Aunque la Constitución no define, sino que da por supuesto lo que sea una lengua oficial, la regulación que hace de la materia permite afirmar que es oficial una lengua, independientemente de su realidad y peso como fenómeno social, cuando es reconocida por los poderes públicos como medio de comunicación normal entre ellos y su relación con los sujetos privados, con plena validez y efectos jurídicos... Ello implica que el castellano es medio de comunicación normal de los poderes públicos y ante ellos en el conjunto del Estado español" (2. o.j.).

4. Ikus ARCE, Joaquín-VALDES, Flores : *El Derecho Civil Constitucional*, Editorial Civitas S. A., Madrid, 1986.

5. Ikus esaterako CASTRO, Federico de: "El Derecho Civil y la Constitución" in *Revista de Derecho Privado*, XXII. Urtea, 257 zk., Madrid, 1935, 3 or. eta

hur. edo egunotakoen artean HERNANDEZ GIL, Francisco: "Código Civil y Constitución" in *Tapia*, X. Urtea, 54 zk., Madrid, 1990, 47 or. eta hur.

6. Atzerritarrei buruzko estatusaren aldetik ikus daiteke BORRAJO INIESTA, Ignacio: "El status constitucional de los extranjeros" in *Estudios sobre la Constitución española - Homenaje al profesor García de Enterría*, II. Lib., Editorial Civitas S. A., Madrid, 1991, 697 or. eta hur.

7. Ikus esaterako COBREROS MENDAZONA, Edorta: *El régimen jurídico de la oficialidad del euskara*, IVAP, Oñati, 1989, 34 or. eta hur. edota AGIRREAZKUENAGA, Iñaki: "Reflexiones jurídicas sobre la oficialidad y el deber de conocimiento de las lenguas" in *Estudios sobre la Constitución española - Homenaje al Profesor Gracia de Enterría*, II. Lib., Editorial Civitas S. A., Madrid, 1991, 651 or. eta hur. Bestalde ere jakingarri gerta daiteke, beste ikuspegi batetik: *Jornadas de Estudio sobre el Título Preliminar de la Constitución*, II. Lib., Secretaría General Técnica de Publicaciones, Ministerio de Justicia, Madrid, 1988, eta bertan batzen diren, Konstituzioaren arauketa linguistikoa dela eta, zenbait azterketa.

8. Esaterako, COBREROS berak, hauxe idazten duenean: "Dicho de otra manera, si con la presunción de conocimiento del castellano se pretendía evitar que nadie pudiera escudarse en su desconocimiento para sustraerse así del cumplimiento de alguna obligación, tal efecto ya estaba conseguido con la cualidad de lengua oficial...", *El régimen jurídico de la oficialidad del euskera*-n, 42 or.

Honen kontra BARRERE UNZUETA, María Angeles: "Sobre la Oficialidad Lingüística" in *Jornadas sobre el régimen jurídico del euskera*, IVAP, Oñati, 1990, 28 or. eta hur.

9. LOPEZ BASAGUREN, Alberto: "El pluralismo lingüístico en el estado autonómico" in "Autonomías", *Revista Catalana de Derecho Público*, 9 zk., Barcelona, 1988: "... como ha señalado el TC en su Sentencia 74/1987 de 25 de Mayo, fundamento jurídico 3º, la presunción de conocimiento del castellano, cuando está en juego un derecho del ciudadano, es una simple presunción 'Iuris tantum'...".

Ildo honetatik aipaturiko Epaiak, lehen esandako oinarri juridikoan, hauxe dio: "Ciertamente, el deber de los españoles de conocer el castellano, antes aludido, hace suponer que este conocimiento existe en la realidad, pero tal presunción puede quedar desvirtuada cuando el detenido o preso alega verosimilmente su ignorancia o conocimiento insuficiente o esta circunstancia se pone de manifiesto en el transcurso de las actuaciones policiales".

10. VARELA DIAZ, Santiago: "La idea de deber constitucional", REDC, 2. Urtea, 4 zk., Urtarrila-Apirila, 1982, 69 or. eta hur. Honela dio Konstituzioak ezarritako obligazioei buruz (gaztelera jakitekoa ere barne): "Estárimos, sobre todo, ante el reconocimiento de un ámbito de intervención al poder público para procurar el cumplimiento de 'valores' o 'funciones', como son la defensa del Estado, el trabajo, la conservación del medio ambiente o la educación".

Resultará, en definitiva, que las normas constitucionales relativas a deberes se dirigen primariamente a establecer una vinculación de la conducta de los poderes públicos, y no de la conducta de los particulares.”

11. AKE 84/1986 ekainaren 26koa, 2. o.j.: “El artículo 3.1 de la Constitución establece un deber general de conocimiento del castellano como lengua oficial del Estado; deber que resulta concordante con otras disposiciones constitucionales que reconocen la existencia de un idioma común a todos los españoles, y cuyo reconocimiento puede presumirse en cualquier caso, independientemente de factores de residencia o de vecindad. No ocurre, sin embargo, lo mismo con las otras lenguas españolas cooficiales en los ámbitos de las respectivas Comunidades Autónomas, pues el citado artículo no establece para ellas ese deber, *sin que ello pueda considerarse discriminatorio* (azpimarratua geurea), al no darse respecto de las lenguas cooficiales los supuestos antes señalados que dan su fundamento a la obligatoriedad del conocimiento del castellano”.

12. DIEZ-PICAZO, Luis y GULLON, Antonio: *Sistema de Derecho Civil*, 1 Lib., Tecnos, Madrid, 1989^r, 389 or. eta hur.

13. IRTI, Natalino: *L'Età della decodificazione*, Terza edizione, Giuffrè, Milano, 1989.

14. Ikus 12. oharra.

15. Ikus daiteke, honi buruz, URRUTIA, Andres: “La lengua vasca y el Proyecto de ‘Fuero Civil’ de Bizkaia y Araba” komunikazio gisa aurkeztua in “Jornadas Internacionales sobre Instituciones Civiles Vascas”, Universidad de Deusto, Bilbo, 1991, laster agertzekotan dagoena.

Beste ikuspegitik ere (oinarrizko eskubideen aldetik) oso baliotsua da gure zereginetarako MILIAN I MASSANA, Antoni-k idatzitakoa: “Sin embargo, esta libertad de lengua como contenido lingüístico de la libertad de expresión sólo es predicable en el marco de las relaciones de naturaleza privada” in “Derechos lingüísticos y derechos fundamentales en España”, *Revista Vasca de Administración Pública* delakoan laster agertzekoa.

16. URRUTIA, Andres Ibidem.

17. “Arrisku linguistikoa”ri buruz ikus daitezke berrikitan agerturiko monografía hau: MEMMO, Daniela: *Dichiarazione contrattuale e comincazione linguistica*, Cedam, Padova, 1990; baita ere JAYME, Erik: *O risco da diversidade linguística e o direito internacional privado*, LIV. Lib., “Boletim da Faculdade de Direito da Universidade de Coimbra”ren separata, Coimbra, 1978.

18. MEMMO, Daniela, Ibidem. 84 or. eta hur., non onartzen duen autore honek ezein hizkuntzak balio duela oferta hori egiteko zuzenbide pribatuan.

19. Gogoratu besterik ez dago AKE 84/1986 ekainaren 26koa, 2. o.j. Honek, lehen esan legez, (ikus 11. oharra) gazteleraz besteko hizkuntza ofizialak jakiteko obligazioa inkonstituzionaltzat jotzen du.

20. Adierazgarriak izan daitezke esaterako, *Economie eta langue*, Conseil de la langue Française, Quebec, 1985, liburuan agertzen diren lanak: “Le choix de la langue de consommation”, “L’équilibre sur les marches linguistiques mi-

noritaries” edo “La théorie des environnements linguistiques”. Gure artean horrelakorik ikus daiteke katalanaren munduan “La llengua en el mon del comerç-L'actitud dels catalans davant l'us comercial del català”. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Barcelona, 1988. Hizkuntza eta enpresari buruz kontsulta daiteke, PUIG SALELLAS, Josep M.: “La empresa y las lenguas oficiales del Estado” in “La empresa en la Constitución española”, Aranzadi, Iruñea, 1989, 353 or. eta hur.

21. BERCOVITZ, Alberto y BERCOVITZ, Rodrigo: *Estudios jurídicos sobre Protección de los Consumidores*, Tecnos, Madrid, 1987, 80 or. eta hur.

22. Zerrenda posible bat ikus daiteke in PEREZ GRANDA, Pedro Antonio : *La información en la contratación privada*, Ministerio de Sanidad y Consumo, Secretaría General del Consumo, Instituto Nacional del Consumo, Madrid, 1990, 106 or. eta hur.

23. BERCOVITZ ibidem 193 or. sentidu honetan ere, “Propuesta de Directiva del Consejo sobre cláusulas abusivas en los contratos celebrados con consumidores”, “Comisión de las Comunidades Económicas Europeas”, Bruselas, 3 de Septiembre de 1990.

24. DIEZ PICAZO, Luis y GULLON, Antonio : *Sistema de Derecho Civil*, 1 Lib., Tecnos, Madrid, 1975, 507 or. eta hur.

25. Ikus 3. oharra.

26. AKE 82/1986 ekainaren 26 koa, 2. o.j.

27. Erregistro publiko batean inskribatzea, esaterako Hipoteka-kasuan.

28. Ikus “Decreto del Consejo Ejecutivo de la Generalidad Cataluña” 125/1984, apirilaren 17koa.

29. DE VRIES: “Choice of language in international contracts” in “International Contracts: Choice of law and language” W. L. M. Reese, New York, 1962.

30. 26. oharrean aipaturiko Dekretua Auzitegi Konstituzionalaren erabakigai gertatu zen eta ondorioz emandako ebatzian (AKE 74/1989 apirilaren 24koa) honela esaten da: “En todo caso se trata de reglas basadas en la prioridad de la autonomía de la voluntad y circunscritas al ámbito relacional de los otorgantes, a los que proporciona una vía de solución que tiende a favorecer inter partes el acuerdo: pero en nada determinan tales reglas la autenticidad e incontrovertibilidad de la interpretación que con arreglo al texto por ellas seleccionado se efectúe, ya que queda expedita la formalización de una eventual discrepancia en sede jurisdiccional” (4. o.j.)

31. TOLIVAR ALAS, Leopoldo : *Las libertades lingüísticas*, IMAP, Alcalá de Henares, Madrid, 1987, 39 or. eta hur.

32. Ikus lehen aipaturikoa 11. oharrean. Are gehiago, Epai horretan ere, honela darraigu Auzitegi Konstituzionalak: “En cuanto a la argumentación en defensa del precepto impugnado (el deber de conocer el gallego) fundada en la igualdad de las dos lenguas oficiales en el territorio de Galicia, pasa por alto que el principio constitucional y estatutario se predica de los ciudadanos y no es discriminatorio respecto de éstos, como vimos antes, la existencia de

un deber de conocimiento del castellano y la inexistencia del mismo deber respecto del gallego" (2. o.j.).

Bestaldetik ere, AKE 82/1986 ekainaren 26koak honela diosku: "Ello quiere decir que sólo del castellano se establece constitucionalmente un deber individualizado de conocimiento, y con él, la presunción de que todos los españoles lo conocen" (3. o.j.).

33. LOPEZ BASAGUREN, Alberto . Ikus 9. oharra.

34. Ezezkoaren arrazoiak bere oinarriak baditu: izan ere, DUHALDE, Martín-en *Meditacioneac* gai korapilatsu eta betierekoak zituzten eta geureak, ordea, askoz arinagoak dira, alor honetan euskararen garapenerako eman diren pausoak ikusiz geroz. Ez dira, alabaina, hauxek goizetik gauera kontontzeko kontuak, baina ezta ere, ukitu gabe edukitzekoak, halako batean eta ustekabeen, euskararekiko hain begirunezkoak ez diren eskuetan erori daitezkeelako.

